

Utrecht zijn we samen 2.0

**Uitvoeringsprogramma tegen
schadelijke polarisatie, radicalisering
en extremisme**

Gemeente Utrecht

**Utrecht.nl/
utrechtzijnwesamen**

Inhoudsopgave

1. Utrecht zijn we samen 2.0	5
1.1 Toekomstbeeld	5
1.2 Opdracht	5
1.3 Aanpak	5
2. Trends en ontwikkelingen op het gebied van polarisatie, radicalisering en extremisme	6
2.1 Ontwikkelingen binnen het extremisme	6
2.2 Invloed van online ontwikkelingen	8
2.3 Polarisatie	8
3. Speerpunten en interventies	10
3.1 Verbreding van de aanpak naar alle vormen van radicalisering en extremisme	10
3.2 Versterken van de online aanpak	14
3.3 Gerichtere aanpak van schadelijke polarisatie	15
4. Financiën, monitoring & risico's	19
4.1 Financien	19
4.2 Monitoring	19
4.3 Risico's	22
Bijlagen	
Bijlage 1: Definities	24
Bijlage 2: Ontwikkelingen van het klassiek extremisme	25
Bijlage 3: Organisatiestructuur	27

Voorwoord

De coronapandemie, oorlogen zoals die tussen Israël en Hamas en tussen Rusland en Oekraïne, de stikstofcrisis, de stijgende kosten voor levensonderhoud, de groeiende armoede, de opvang van vluchtelingen, het tekort aan betaalbare woningen in de stad: veel mensen ervaren de tijd waarin we leven als verwarrend, bedreigend en beangstigend. Naast dat sommige bewoners zekerheden kwijtraken, voelen ze zich niet gehoord en vinden ze dat instituties als de overheid en de wetenschap er niet voor hen zijn. Groepen komen steeds meer tegenover elkaar te staan en sommigen keren zich af van de samenleving.

Die tendens zien we ook in Utrecht. Mensenrechtenstad Utrecht is al eeuwenlang een veilige thuishaven voor iedereen, ongeacht overtuiging, leefwijze, religie of ideologie. Er is geen plek voor terreur, geweld en misdaad in onze stad. Toch kan het ook in Utrecht gebeuren, zoals we met de tramaanslag in 2019 hebben gezien. Om extremistisch gedachtegoed in onze stad aan te pakken en bewoners tegen de invloeden hiervan weerbaarder te maken, ging in 2015 het actieplan 'Utrecht zijn we samen' van start.

Met resultaat. Samen met ons bondgenotennetwerk in de stad ontwikkelden we onder andere de eerste Antidiscriminatieagenda. Daarnaast lanceerden we het project Filterbubbel om jongeren online vaardiger én weerbaarder te maken. We bespreken maatschappelijke ontwikkelingen rond veiligheidsvraagstukken via het meiden- en schooljongerenwerk. In de stad en in de klas houden we geregeld gesprekken over ingrijpende gebeurtenissen, zoals de tramaanslag of de situatie in het Midden-Oosten. Persoonsgerichte aanpak van radicaliserende inwoners en gerichte hulp en begeleiding voor hun familie, met als doel hen een duurzaam perspectief te bieden, blijft voor ons topprioriteit.

We doen al veel, maar gaan zeker niet achteroverleunen. Het pakket waarmee we onze waarden waarborgen en bewaken, vraagt onderhoud en vullen we aan waar nodig. In deze tijden van ingrijpende gebeurtenissen, toenemende vraagstukken en verdwijnende zekerheden wordt het belangrijker dan ooit om samen te werken op complexer wordende vraagstukken. Zoals op het tegengaan van alle vormen van extremisme, schadelijke polarisatie en daarin niet te vergeten de invloed van de online wereld. Niet alleen internationaal, landelijk, maar ook in ons Utrecht moeten we samen blijven werken aan een veilige stad. Ons kompas is deze Utrecht zijn we samen 2.0. Alleen samen bewaken we in deze stad het grondrecht van vrijheid van meningsuiting. Alleen samen geven we extremisme geen ruimte. Alleen samen bewaken we de grenzen van onze democratische rechtstaat. 'Samen staan we voor een Mensenrechtenstad waarin iedereen zichzelf kan zijn.'

Sharon Dijksma
Burgemeester

Linda Voortman
Wethouder
Diversiteit en Inclusie

1. Utrecht zijn we samen 2.0

Hieronder benoemen we het toekomstbeeld, onze opdracht en uitgangspunten die richtinggevend zijn in 'Utrecht zijn we samen' (UZWS). Een uitleg van de definities staat in bijlage 1.

1.1 Toekomstbeeld

In Utrecht streven we naar een samenleving waarin iedereen zichzelf kan zijn en zijn democratische rechten kan uitoefenen. Waarin scherp verschillen van mening kan en mag; een gezonde vorm van polarisatie is immers onderdeel van een goed functionerende democratische rechtsstaat. Er is echter géén plaats voor extremisme, bedoeld om deze wijze van samenleven te beschadigen of onze rechtsstaat te ondermijnen. Deze samenleving kunnen we alleen realiseren met de hulp van al onze inwoners en professionals; Utrecht zijn we niet alleen, Utrecht zijn we samen!

1.2 Opdracht

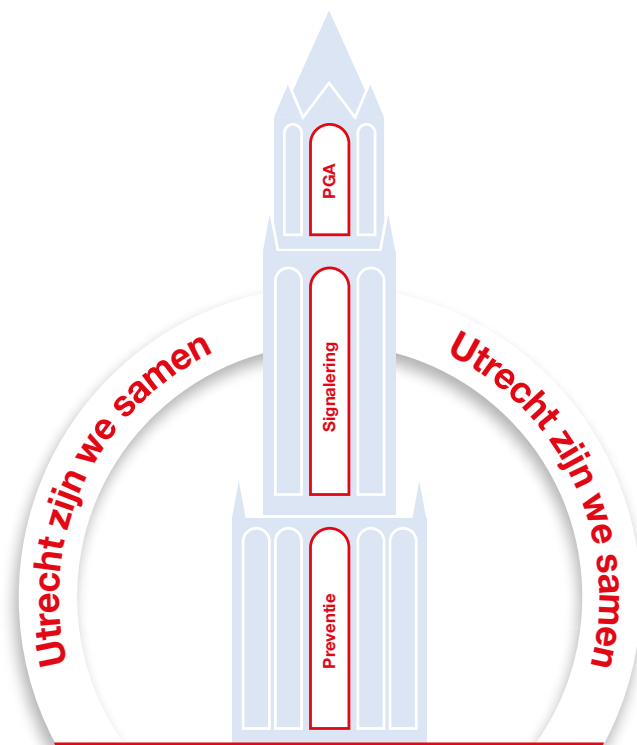
Met de Veiligheidsagenda 2023-2026 werken we aan een veilige en weerbare Utrechtse samenleving door de voedingsbodems tegen schadelijke polarisatie en extremisme tegen te gaan en mensen perspectief te bieden. Dit doen we door inclusief beleid te maken vanuit de Beleidsnota inclusie 2024-2033 en met de gemeentebrede aanpak op ongelijk investeren voor gelijke kansen.

We bekijken polarisatie vanuit diverse perspectieven, stellen duidelijke grenzen en treden op waar nodig. Groepen in onze stad krijgen de ruimte om onderling van mening te verschillen of hun onvrede over de overheid kenbaar te maken, zolang dit binnen de wettelijke grenzen van de democratische rechtsstaat past. Onze persoonsgerichte aanpak zetten we in om excessen die hieraan afbreuk doen te bestrijden en mensenrechten te beschermen.

1.3 Aanpak

In UZWS 1.0 hebben we een aanpak met drie pijlers vastgesteld: preventie, signalering en persoonsgerichte aanpak. In de evaluatie bleek deze integrale benadering effectief. In UZWS 2.0 zetten we deze werkwijze voort.

1. Preventie - aandacht voor acceptatie, inclusie, integratie & identiteitsvorming, opvoeding, dialoog, democratisch burgerschap, onderwijs, werk & communicatie;
2. Signalering - het op tijd (kunnen) herkennen van radicalisering of polarisatie onder andere via deskundigheidsbevordering;
3. Persoonsgerichte aanpak - hulpverlening aan degene die dreigt te radicaliseren en aan diens directe omgeving en een persoonsgerichte aanpak wanneer sprake is van radicalisering.

2. Trends en ontwikkelingen op het gebied van polarisatie, radicalisering en extremisme

In dit hoofdstuk beschrijven we trends en ontwikkelingen op het gebied van polarisatie, radicalisering en extremisme. Deze trends zien we ook in meer of mindere mate in Utrecht. In het volgende hoofdstuk gaan we in op de Utrechtse situatie en aanpak.

Op basis van de dreigingsbeelden terrorisme Nederland van de NCTV en het AIVD jaarverslag 2022¹ zien we de volgende (klassieke) vormen van radicalisering en extremisme in Nederland: gewelddadig jihadisme, rechtsextremisme, accelerationisme, linksextremisme en anti-institutionalisme. Een toelichting op de ontwikkelingen binnen deze vormen van radicalisering en extremisme staat in bijlage 2.

2.1 Ontwikkelingen binnen het extremisme

We hebben het International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) gevraagd om te onderzoeken welke ontwikkelingen ze binnen deze vormen van extremisme zien en welke interventiemogelijkheden (hoofdstuk 3) er zijn. Zij concludeerden dat er mondiaal zes trends zijn in het dreigingslandschap, die we ook in Utrecht herkennen: (1) parallelle samenlevingen, (2) cumulatief extremisme, (3) nieuwe modus operandi en verhullend taalgebruik, (4) misbruik van online platformen, (5) intersectorale ideologieën en (6) gendererelateerd geweld. Een uitleg per trend volgt hieronder.

1. Parallele samenlevingen

In een parallelle samenleving trekken aanhangers zich terug in hun eigen kring om te werken aan een samenlevingsvorm die overeenkomt met hun principes en overtuigingen. Hoewel dit in principe een geweldloze trend is, kan dit een extreme beweging worden die zich vertaalt in anti-overheidsextremisme. Lokaal gezien is het van belang om altijd te proberen in contact te blijven met vertegenwoordigers van dit soort bewegingen, die je bijvoorbeeld ziet in bepaalde salafistische groeperingen en bij soevereine bewegingen.

2. Cumulatief extremisme

Met cumulatief extremisme wordt bedoeld we “de manier waarop één vorm van extremisme een andere kan voeden en versterken” en vice versa, leidend tot een spiraal van potentieel gewelddadig extremisme. Een voorbeeld is een demonstratie van extreemrechts, waarop een tegenreactie kan komen uit extreemlinkse hoek.

3. Nieuwe modus operandi en verhullend taalgebruik

In het jihadistisch terrorisme constateert het ICCT de afgelopen jaren een veranderende werkwijze. Er is sprake van verhullend taalgebruik en meer ongeorganiseerd en ongepland geweld. Daarnaast is bij het rechtsextremisme bijvoorbeeld sprake van online satire, humor of ironie om mensen indirect aan te zetten tot gewelddadig gedrag. Dit verhullend taalgebruik maakt het moeilijker digitale haatgemeenschappen te achterhalen en de ernst ervan te duiden.

1. AIVD jaarverslag 2022, NCTV Dreigingsbeeld 57, NCTV Dreigingsbeeld 58

4. Misbruik van online platformen

Misbruik van online platformen kan leiden tot excessen in de echte wereld. Een oproep tot rellen of doxing (het delen van adresgegevens van een persoon op internet) kan bijvoorbeeld leiden tot daadwerkelijke rellen of bedreiging van een persoon in de fysieke wereld. Wetgeving over wat wel en niet online gezegd kan worden en wat wel of niet opruiend is, is nog onvoldoende uitgewerkt. Er is dus weinig handelingsperspectief om online in te grijpen om excessen en onrust offline te voorkomen.

5. Intersectionele ideologieën

Bij intersectionele ideologieën komen mensen met uiteenlopende ideologische standpunten met elkaar in contact en gaan ze samenwerken op basis van een gemeenschappelijk doel, bijvoorbeeld het ontmaskeren van zogenoemde mondiale elites. Vaak begint het met verspreiding van (des)informatie en is het gericht tegen officiële instanties (anti-institutionalisme). Deze zogenaamde 'salad-bar' ideologieën lenen aspecten van verschillende bekende ideologieën, zoals rechtsextremisme, soevereine stromingen, en complotdenkers. Omdat hierdoor verschillende ideologieën bij elkaar komen wordt het lastiger om extremisme te signaleren en duiden omdat de duidingsinstrumenten veelal gebaseerd zijn op een bepaalde ideologische overtuiging.

6. Gendergerelateerd geweld

Gendergerelateerd geweld gaat over schadelijke en/of agressieve handelingen tegen een persoon op basis van het geslacht van diegene. De afgelopen jaren zijn er stromingen die haat tegen anderen propageren. Een voorbeeld zijn incels, de involuntary celibates. Dat zijn mannen die tegen hun wil in celibatair blijven en dat wijten aan de doorgeschoten vrijheid van de vrouw, die ze daarom met geweld willen inperken. Het kan ook gaan om discriminatie van de LHBTQI+ gemeenschap.

2.2 Invloed van online ontwikkelingen

De afgelopen decennia groeide de online wereld sterk. Gebruikers kunnen online een enorme hoeveelheid (nep)informatie vinden. Via internetplatforms en social media worden radicaal gedachtegoed, extremistische of gewelddadige (denk)beelden en propaganda, misinformatie, desinformatie en complottheorieën verspreid. Dat dit kan leiden tot schadelijke vormen van polarisatie en extremisme is evident. (zie ook paragraaf 2.3)

Onderzoek laat zien dat extremisten het internet gebruiken voor 1) financiering, 2) netwerken en coördinatie (van bijv. offline activiteiten), 3) rekrutering en radicalisering, 4) kennisdeling en 5) mobilisatie². Hoewel persoonlijke relaties van belang zijn bij online radicalisering, lijken ook algoritmes een rol te spelen. Als gevolg van dergelijke algoritmes kunnen mensen in filterbubbels terecht komen, waarbinnen de eigen ideeën worden gereflecteerd en ze geen tegengeluid meer horen. Met als risico dat ze makkelijker radicaliseren.

De technische ontwikkelingen gaan snel, zoals de verspreiding van deep fakes als ultieme vorm van desinformatie. Dit tast het vertrouwen in alle informatie(bronnen) aan. Bovendien worden deep fakes sneller voor waar aangenomen als ze aansluiten bij al bestaande wereldbeelden. De snelle ontwikkelingen rond artificial intelligence dragen hier verder aan bij.

De online wereld laat zich niet afbakenen door gemeentegrenzen. Signalering, dader- en slachtoffergerichte interventies en interventies gericht op het /sociale netwerk om hen heen zijn daarom complex. Ook de beperkte online bevoegdheden van gemeenten bemoeilijkt de aanpak. Bovendien is de (inter)nationale aanpak van online polarisatie en radicalisering en van andere online grensoverschrijdend gedrag versnipperd, wat extra aandacht vereist.

2.3 Polarisatie

We spreken van polarisatie wanneer onderwerpen in termen van wij-zij worden besproken. Nu is een (tijdelijk) maatschappelijk fel debat met grote verschillen tussen voor- en tegenstanders op zich geen probleem; het past binnen ons democratisch stelsel. Door tegenstellingen te bespreken kan tot een consensus gekomen worden. Via 'positieve' of 'ideologische' polarisatie komen we als samenleving vooruit. Schadelijke polarisatie ontstaat op het moment dat het niet meer gaat over de inhoud, maar over de kenmerken van de andere groep, waarbij deze consequent negatief worden geframed. Dit wij-zij denken kan leiden tot actieve buitensluiting, discriminatie en het ontstaan van parallelle samenlevingen.³

2. 2022. Evans & Williams. How Extremism Operates Online. A Primer

3. NCTV, 2022, Themaportage polarisatie, extremisme en terrorisme, 5. NCTV, 2021, Fenomeenanalyse 'De verschillende gezichten van de coronaprotesten', Anti-institutioneel extremisme in Nederland: een ernstige dreiging voor de democratische rechtsorde?

Bij schadelijke polarisatie kan sprake zijn van scheiding op basis van thema (bijvoorbeeld pieten-discussie of 5g-masten) of op basis van eigenschappen van groepen (bijvoorbeeld politieke voorkeur, sociaal-economische status). Met name polarisatie op kenmerken waar groepen weinig tot niets aan kunnen doen, zoals etniciteit, zijn vaak schadelijk voor de groepen die hiermee te maken hebben. We onderscheiden daarbij twee hoofdsoorten: horizontale polarisatie (tussen groepen inwoners) en verticale polarisatie (tussen inwoner en overheid). Onder deze tweede vorm zien we de afgelopen jaren, mede door de coronapandemie, een sterke opkomst van anti-institutionalisme.

Het geloof in complottheorieën en een sterk anti-institutie sentiment binnen bepaalde groepen heeft bijgedragen aan een verdere verharding van het (online) debat, maar ook van de offline verharding tussen familieleden en kennissen met andere denkbeelden. Wanneer complotdenkers worden veroordeeld voor bijvoorbeeld het aanzetten tot geweld, kan dit als bevestiging gezien worden van een vijandige overheid waarop weer vijandig gereageerd wordt.

Volgens de NCTV leidt schadelijke polarisatie uiteindelijk tot groeiend wantrouwen naar de overheid en andere instituties. Het tast daarmee ook de democratische rechtsstaat aan. Met onder andere als gevolg dat vertegenwoordigers van deze instanties bedreigd of geïntimideerd worden. De gecreëerde omstandigheden kunnen zelfs leiden tot (dodelijk) fysiek geweld.

3. Speerpunten en interventies

Met de Veiligheidsagenda 2023-2026 zetten we onder 'Tegengaan excessen door maatschappelijke onrust' onder meer in op het tegengaan van polarisatie en radicalisering. Vanuit de Beleidsnota inclusie 2024-2033 werken we daarnaast aan het doel "Utrechters kunnen zichzelf zijn, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld en hebben gelijke kansen."

Dit uitvoeringsprogramma is een uitwerking die onder deze twee nota's valt. Op basis van ons toekomstbeeld, opdracht, trends en ontwikkelingen, beleidsevaluatie en aangevuld met gesprekken met partners in de stad zijn voor 'Utrecht zijn we Samen' de volgende speerpunten geformuleerd:

1. De verbreding van de aanpak UZWS naar alle vormen van radicalisering en extremisme.
2. Versterken van de online aanpak van schadelijke polarisatie en radicalisering.
3. Gerichtere aanpak van schadelijke polarisatie.

Per speerpunt hebben we de landelijke trends en ontwikkelingen vertaald naar de Utrechtse situatie, doelen gesteld en interventies bepaald.

3.1 Verbreding van de aanpak naar alle vormen van radicalisering en extremisme

Uit ons netwerk in de stad bereiken ons steeds structureler signalen dat de voedingsbodem voor radicalisering, onder andere schadelijke polarisatie, gebrek aan perspectief, (een gevoel van) ervaren onrecht en uitsluiting bij bepaalde groepen in de Utrechtse samenleving toeneemt. Er is sprake van een toename in de aanhang van complottheorieën en vaker (een oproep tot) inzet van

antidemocratische middelen bij protesten tegen overheidsbeleid. We zien binnen activistische groeperingen een radicale onderstroom waaruit extremistische gedragingen voortkomen. Er is sprake van een toenemende samenloop van GGZ-problematiek in combinatie met zorgelijk gedrag of zorgelijke uitspraken. We zien personen met een zwakke ideologische basis, waarbij sprake is van meervoudige problematiek en extremistische standpunten. De duiding van de dreiging en vertaling naar de juiste persoonsgerichte aanpak is daarmee lastiger en tijdsintensiever geworden. Dit komt overeen met het beeld van meer intersectionele ideologieën zoals uit het ICCT-onderzoek is gebleken. Het verbreden van de aanpak naar alle vormen van radicalisering en extremisme is noodzakelijk en tegelijkertijd complex. We zullen in de volgende paragrafen uitleggen op welke manier we dit binnen UZWS gaan realiseren.

Doel: In 2026 is een structuur opgebouwd waarin alle professionals met nieuwe vormen van radicalisering en extremisme kunnen omgaan. Professionals hebben zicht op trends en ontwikkelingen, weten waar ze melding kunnen doen van (vermoedelijke aankomend) extremistisch gedrag en weten waar ze advies kunnen halen. Het casusoverleg radicalisering is geëquipeerd om met de nieuwe vormen van extremisme om te gaan. Resultaat is een verkleinende voedingsbodem voor extremisme.

3.1.1 Integrale preventie van alle vormen van radicalisering en extremisme

We gaan door met onze brede preventieve aanpak. Deze bestaat ten eerste uit een samenwerking met aanpalende domeinen. Daarnaast geven we een aantal aanvullende interventies vorm. Deze zijn te vinden in paragraaf 3.1.4.

We werken samen met de volgende (preventieve) domeinen in onze aanpak:

Inclusie en antidiscriminatie

Het bevorderen van een inclusieve stad en het tegengaan van discriminatie zijn belangrijke doelen in zichzelf. Ze helpen echter ook om de voedingsbodem voor radicalisering, extremisme en polarisatie tegen te gaan. We sluiten daarom nauw aan op de nieuwe beleidsnota inclusie, die in Q4 2023 wordt aangeboden. Met deze nota werken we aan een inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie, inclusief beleid op alle gemeentelijke opgaven, en investeren we specifiek in gelijkwaardigheid, verbinding en veiligheid voor de groepen in een gemarginaliseerde positie.

Onderwijs, burgerschap en democratische rechtsorde

Onderwijs is cruciaal in de preventie van radicalisering en extremisme. We werken samen met de afdeling onderwijs om onderwijsinstellingen handvatten te geven om de jeugd zo goed mogelijk te leren wat het betekent om te leven in een vrije samenleving, hoe je omgaat met verschillen en dat je jezelf mag zijn. Maar ook om te herkennen wat echt en wat nepnieuws is en kennis te nemen van opvattingen van mensen waar ze niet dagelijks mee te maken hebben.

Het schooljongerenwerk draagt bij aan een veilig, pedagogisch klimaat op school, het versterken van de band tussen leerlingen en school, het voorkomen van schooluitval, vroegsignalering en preventie van radicalisering. Door groepsgerichte en individuele aandacht voor leerlingen op school tijdens de pauze en na school worden de leefwerelden school-thuis-vrije tijd verbonden. Doordat jongerenwerkers de leerlingen ook in de wijk zitten, zien zij dingen die de school niet ziet, zoals de omgang met anderen of een verharding in houding. Signalen delen zij met de school en ze bespreken vroegtijdig met leerling en de school wat de leerling nodig heeft. Ook geeft JoU trainingen en

groepsgerichte interventies op school. De Vreedzame aanpak is de basis: hoe ga je met elkaar, de wereld en de verschillen om?

Sterke gezinnen en sociale omgevingen

We zoeken de aansluiting vanuit de UZWS-thematiek op de collectieve opvoedondersteuning in wijken, waarmee onder meer ingezet wordt op seksuele gezondheid, beeldschermgebruik, betrokken ouderschap, omgaan met je kind na een scheiding, ondersteunen bij identiteitsontwikkeling, acceptatie, prestatie(druk).

Community-building en gemeenschapsvorming

Een sterke gemeenschap in buurten en wijken is belangrijk. In een sterke gemeenschap voelen mensen zich thuis, kijken ze naar elkaar om en kunnen inwoners beter omgaan met veranderingen en uitdagingen. Sterke gemeenschappen dragen bij aan het tegengaan van polarisatie en onderlinge wantrouwen, en aan het tijdig signaleren van mogelijke radicalisering of extremisme. We versterken daarom de bestaande inzet op community-building en gemeenschapsvorming. We sluiten hierbij aan bij de nieuwe beleidsnota wmo, waarmee ook extra ingezet wordt op wijknetwerken.

Identiteitsontwikkeling bij jongeren

Identiteitsontwikkeling speelt een belangrijke rol in het leven van tieners, onder meer om weerbaarheid op te bouwen tegen extreme idealen. Jongerenwerkers bouwen een veilige, pedagogische relatie op met jongeren, waardoor jongeren hen vertrouwen en zij jongeren kunnen begeleiden. Ze hebben contact met jongeren o.a. door inzet op straat, op social media, via coaching en schooljongerenwerk. Jongerenwerkers ondersteunen jongeren bij belangrijke vragen zoals 'Waar hoor ik bij?', 'Wat heeft mijn interesse?', 'Wie wil ik worden?'. Dit sterkt jongens en meiden in hun identiteitsontwikkeling en het veilig en positief opgroeien. Ze voelen zich gehoord en gesteund en weten waar de grenzen liggen van zichzelf en de ander. Dit zijn belangrijke voorwaarden voor ontwikkeling en zelfverantwoordelijkheid. Jongerenwerkers werken graag samen met ouders, en doen dit vanuit een positieve insteek.

Baanperspectief

We sluiten met het instellen van een cultuursensitieve activeringscoach aan op het programma 'Werk voor iedereen', omdat uit onderzoek blijkt dat personen met een baan minder gevoelig zijn voor extremistisch gedachtengoed.

Straatintimidatie en ondermijnende criminaliteit

We stemmen onze aanpak tot slot af op bestaande preventieve interventies zoals de aanpak van straatintimidatie en ondermijnende criminaliteit.

3.1.2 Analyse en signalering

Om alle vormen van radicalisering en extremisme te herkennen, analyseren we wat er speelt en verbreden en verdiepen we de kennis bij professionals met het herkennen van concepten, memes, dogwhistles en complottheorieën. Ook bieden we hen handvatten om hiermee om te gaan.

We werken daarvoor aan een structuur waarbij we professionals sneller kunnen trainen, zodat professionals ook nieuwe ontwikkelingen kunnen herkennen en duiden.

3.1.3 Persoonsgerichte aanpak en hulpverlening op alle vormen van radicalisering en extremisme

De aanpak van radicalisering kent voor een groot deel een vrijwillige basis, wat het lastiger maakt om hiervoor mensen in de aanpak te krijgen die bijvoorbeeld de overheid wantrouwen. Ook vormen trends zoals ICCT die heeft omschreven als uiteenlopende ideologieën en verhullend taalgebruik een aanvullende uitdaging omdat de achterliggende ideeën en ideologieën niet goed te duiden zijn. Hierom trainen we partners die specifiek bezig zijn met de persoonsgerichte aanpak om dit te herkennen, bespreekbaar te maken en best practices te delen.

3.1.4 Interventies speerpunt 1

Interventies Verbreding van de aanpak	Preventie	Signalering	PGA
Persoonsgerichte aanpak radicalisering, de PGA, zetten we in om signalen van radicalisering te duiden en indien sprake is van radicalisering wordt de PGA ingezet en een plan op maat uitgewerkt. Dit is een bestaand proces met politie, OM, RvdK, Reclassering en gemeente.			✓
Cultuursensitieve activeringscoach. Coaching richting school, stage en/of werk, meedoen in de samenleving. De cultuur sensitieve activeringscoach begeleidt jongeren middels individuele maatwerk aanpak om via gesprekken met de jongeren te achterhalen wat zij nodig hebben voor hun sociaal netwerk, inkomen, daginvulling, loopbaankeuze etc. Het gaat om kwetsbare jongeren met in sommige gevallen radicaliseringsopvattingen.			✓
Updaten beoordelingsinstrumentarium om de nieuwe verschijningsvormen van extremisme, zoals ook ontwikkelingen in paragraaf 2.1 beter te kunnen duiden.			✓
De onderlinge samenwerking in het casusoverleg verder verbeteren aan de hand van gestructureerde intervisiebijeenkomsten.			✓
Meedraaien met de pilot rondom 'diffuse groepen' van het Landelijke Steunpunt Extremisme. In het specifiek gaat het hierbij om een pilot voor ondersteuning en advies bij niet-gewelddadig extremisme, en dan met name op het gebied van hulpverlening bij anti-institutie/complotten (bijv. vanuit de soevereinenbeweging). Bij Utrechtse casuïstiek wordt familieondersteuning ingezet en vanuit daar worden aanknopingspunten gezocht voor hulpverlening aan de persoon in kwestie.			✓
Mogelijkheden onderzoeken hoe om te gaan met vrijblijvendheid van de persoonsgerichte aanpak (vanwege geen noodzaak, geen hulpvraag, anti-institutionalisme, wantrouwen etc) terwijl er wel zorgen zijn. We organiseren expertsessies op nieuwe vormen van extremisme en omgaan met vrijblijvendheid.			✓
De haalbaarheid en noodzaak van een Meld- en Adviespunt Radicalisering (MAR) onderzoeken waarin burgers melding kunnen doen, zorgen kunnen delen of vragen kunnen stellen over extremisme.			✓
We gaan twee keer per jaar met een kerngroep van onze samenwerkingspartners een lokale dreigingsanalyse maken op basis van landelijke dreigingsanalyses.		✓	✓
Interne signaleringsstructuur verbeteren om bij zorgelijke signalen van extremisme anoniem signalen door te kunnen geven.		✓	
Op verzoek van partners uit de stad gaan we experimenteren met snelle en laagdrempelige bijspijkersessies op basis van de lokale dreigingsanalyse.		✓	
Het ontwikkelen van een handleiding voor professionals voor het herkennen van signalen, symbolen en bijgaand taalgebruik bij nieuwe vormen van extremisme en waar eventuele signalen gemeld kunnen worden.		✓	

Bestaande interventie
 Nieuwe interventie
 Interventie wordt doorontwikkeld

Interventies Verbreding van de aanpak	Preventie	Signalering	PGA
Schooljongerenwerk. Voorkomen van polarisatie en radicalisering middels vroegtijdige interventies. Daarnaast wordt ook ingezet op vroegtijdige signalering van processen van radicalisering.	✓	✓	
Met jongeren- en meidenwerk zetten we in op identiteitsvorming van meisjes met extra aandacht voor gender gerelateerd geweld.	✓	✓	
Alle professionals die taakaccenthouder radicalisering zijn, bieden we de driedaagse training Multicultureel vakmanschap en radicalisering aan. Hierin besteden we extra aandacht aan alle vormen van extremisme.	✓	✓	
Aanvullende eendaagse trainingen worden aangeboden aan professionals die de driedaagse hebben voltooid om kennis op te frissen of up te daten van andere vormen van extremisme.	✓	✓	
Terugkomdagen bieden we taakaccenthouders radicalisering bij verschillende organisaties aan om trends en ontwikkelingen te bespreken.	✓	✓	
Regelmatig versturen van de Nieuwsbrief UZWS met daarin actualiteiten (nieuwsberichten, onderzoeksrapporten, podcasts etc) die een link hebben met het onderwerp polarisatie, radicalisering en extremisme.	✓		
Samen met scholen en aan scholen gelieerde partners een brede onderwijsaanpak op de thema's burgerschap, inclusie en diversiteit en weerbaarheid en stimuleren.	✓		

Bestaande interventie
 Nieuwe interventie
 Interventie wordt doorontwikkeld

3.2 Versterken van de online aanpak

Ook Utrecht heeft te maken met een steeds groter effect van internet/sociale media op schadelijke op polarisatie en radicalisering, denk aan filter bubbels, (deep) fake news en ongefundeerde (of: des-)informatie. Partners uit de stad zoals DOCK en Jongerenwerk Utrecht spreken van een duidelijke verharding in de online samenleving. Zij merken dat maatschappelijke discussies met name op sociale media soms sterk polariserend worden gevoerd en dat dit zijn weerslag heeft op gesprekken in de 'fysieke' wereld.

Het omslaan van sentimenten naar acties en naar copycat gedrag kan steeds sneller plaatsvinden door sociale media. Ons lokale netwerk is nu nog onvoldoende in staat online trends snel te signaleren. Daarom gaan we een aantal eerder ingezette interventies verder verstevigen, zoals digitaal burgerschap en de ontwikkeling van de 'Filterbubbel App'. Om de onderlinge samenwerking te verbeteren en trends en interventies uit te wisselen, richten we de 'Utrechtse Online Coalitie' op.

Doel: Meer grip op radicalisering en extremisme-processen in de online wereld en de effecten ervan op de Utrechtse samenleving. Door het ontwikkelen van handelingsperspectief om (preventief) op te kunnen treden bij online uitwassen en door het vergroten van kennis bij jongeren, ouders en professionals over online extremisme, nepnieuws, complottheorieën, AI, trolling et cetera.

3.2.1 Interventies speerpunt 2

Interventies online aanpak	Preventie	Signalering	PGA
Onderzoeken naar de haalbaarheid van een online meldpunt van schadelijke content. Snel kunnen signaleren wanneer sprake is van haatzaaiing, polariserende of radicaliserende content in Utrechtse netwerken en hier adequaat op reageren.		✓	✓
Onderzoek uit laten voeren naar de invloed social media op radicaliseringsprocessen (in Utrecht).			✓
Opzetten Utrechtse Online Coalitie waarin partners die al online actief zijn kennis met elkaar delen, trends en ontwikkelingen duiden en interventies uitwisselen en/of adviseren.	✓	✓	
Vanuit Utrechtse Online Coalitie een module ontwikkelen om professionals te trainen in het omgaan met online polarisatie, radicalisering en extremisme. Daarbij gebruik maken van de expertise van o.a. digitale wijkagenten en online jongerenwerkers.	✓	✓	
Kennisontwikkeling op het gebied van de werking van filterbubbels, algoritmes, echokamers en desinformatie. Hiertoe ontwikkelen we een lessenserie voor onderbouw leerlingen van vmbo en praktijkonderwijs. Dit wordt ondersteund met trainingen en podcasts voor docenten en jongerenwerkers. Daarnaast zijn we bezig met de ontwikkeling van een gesprekstool over filterbubbels, privacy en ethische dilemma's. Deze programma's voegen we toe aan het brede onderwijspreventieaanbod.	✓		
Het onderwijsprogramma TerInfo van de Universiteit Utrecht ondersteunt docenten (PO, VO, mbo) bij het bespreken van terrorisme en andere disruptieve gebeurtenissen in de samenleving.	✓		

Bestaande interventie
 Nieuwe interventie
 Interventie wordt doorontwikkeld

3.3 Gerichtere aanpak van schadelijke polarisatie

Uit de beleidsevaluatie bleek dat het anti-institutedenken (overheid, media, wetenschap) ook in Utrecht is toegenomen gedurende de coronapandemie. Crises zoals de energiecrisis, inflatie, huisvesting en de toenemende vluchtelingenproblematiek hebben invloed op de maatschappelijke verhoudingen. De overheid en (klassieke) media worden door sommigen niet meer vertrouwd. Ook zagen we uitingen van bedreigingen richting politici en journalisten en uit de hand gelopen demonstraties. Daarbij ging het om diffuse groepen zonder een eenduidige ideologische achtergrond.

Er is dus een duidelijke link te leggen tussen de crises enerzijds en groeiende polarisatie, spanningen en in sommige gevallen radicalisering anderzijds. Binnen de gemeente zien we in het casusoverleg radicalisering een toename van intimidatie en bedreiging door individuen richting medewerkers van instituties of de overheid. Sommige frontlijnprofessionals (jongerenwerkers, sociaal makelaars bijvoorbeeld) geven aan dat mensen kortere lontjes hebben dan voor de pandemie. Deze onvrede wordt soms ook aan frontlijn medewerkers zelf geuit. Waar deze medewerkers voorheen als onafhankelijk werden gezien, worden ze nu soms als een verlengstuk van de overheid gezien.

Schadelijke polarisatie kent verschillende fasen en (uitings)vormen. In de aanpak ervan zit zowel een algemeen stuk (bijvoorbeeld bewustwording over de werking en uitingsvormen van polarisatie), maar ook een sterk buurt- en/of wijkgerichte component met een sterke probleemanalyse die daar als basis dient. Voor het tegengaan van polarisatie in de wijken ontwikkelen we een buuraanpak om wij-zij denken tegen te gaan. De eerste pilot hiervan is recentelijk afgerond in Overvecht. We willen

professionals hierbij onder meer inzicht verschaffen in de werking van polarisatie en handreikingen bieden in de algehele aanpak van polarisatie. Daarnaast willen we kennis en bewustwording over democratisch burgerschap bij professionals en burgers vergroten, omdat deze kan helpen om schadelijke polarisatie tegen te gaan.

Doel: In Utrecht zijn we maatschappelijk sensitief en wordt schadelijke polarisatie waar mogelijk voorkomen en actief tegengegaan door gemeente en een breed netwerk van inwoners en professionals.

3.3.1 Stimuleren maatschappelijke dialoog

In de huidige samenleving kunnen thema's snel polariseren. Soms speelt hierbij de kijik die men heeft op gemeentelijk beleid een rol, soms zijn groepen Utrechters het onderling oneens. Uit onderzoek blijkt dat het aangaan van het gesprek zoals bij Utrecht in Dialoog gebeurt tot meer onderling begrip leidt en daarmee een belangrijke preventieve rol speelt.

3.3.2 Uitbouwen en verbreden netwerk

De UZWS-netwerken van zowel professionals als sleutelfiguren (bondgenoten) hebben meerdere malen hun meerwaarde bewezen. Zij zijn onze oren, ogen en voelsprietten in de stad. Frontlijn-professionals en wijkagenten komen als eerste in aanraking met veranderingen in de maatschappij. Bondgenoten helpen ons om vroegtijdig signalen van maatschappelijke onrust op te pakken, te duiden en bespreekbaar te maken. Ook is gebleken dat we een beroep kunnen doen op deze netwerken op momenten dat polarisatie kan omslaan naar maatschappelijke onrust. We starten met het herijken en verbreden van het (stedelijk) bondgenotennetwerk, en stellen een netwerk coördinator aan om de samenwerking tussen de verschillende netwerken te optimaliseren en verder te professionaliseren.

3.3.3 Onze eigen rol als gemeente

We hebben zoals eerder benoemd te maken met een stapeling van crises, waardoor inwoners en sommige groepen veel moeten inleveren en zich (mede daardoor) niet begrepen voelen door medeburgers, politiek en overheden. Sommige inwoners ervaren dit als een indirecte aanval op de 'groep' waartoe ze zichzelf rekenen. Doordat mensen zich vervolgens distantiëren en afkeren van elkaar en van de overheid komt onze samenleving (gestoeld op democratie en participatie)serius in het geding.

Daarbij zien we dat naast 'de overheid' ook vertegenwoordigers uit politiek, gemeenten, politie, wetenschap en andere 'officiële' instituties worden gezien als onbetrouwbaar of zelfs 'gevaarlijk'. Als een publiek figuur een misstap begaat, wordt dat snel uitvergroot in (sociale) media met mogelijke schadelijke polarisatie als gevolg. Bovendien is de schaal veranderd. Het is niet alleen maar wat in het eigen land gebeurt. Een schandaal in de VS, kan zomaar effect hebben op het vertrouwen in de gemeente Utrecht.

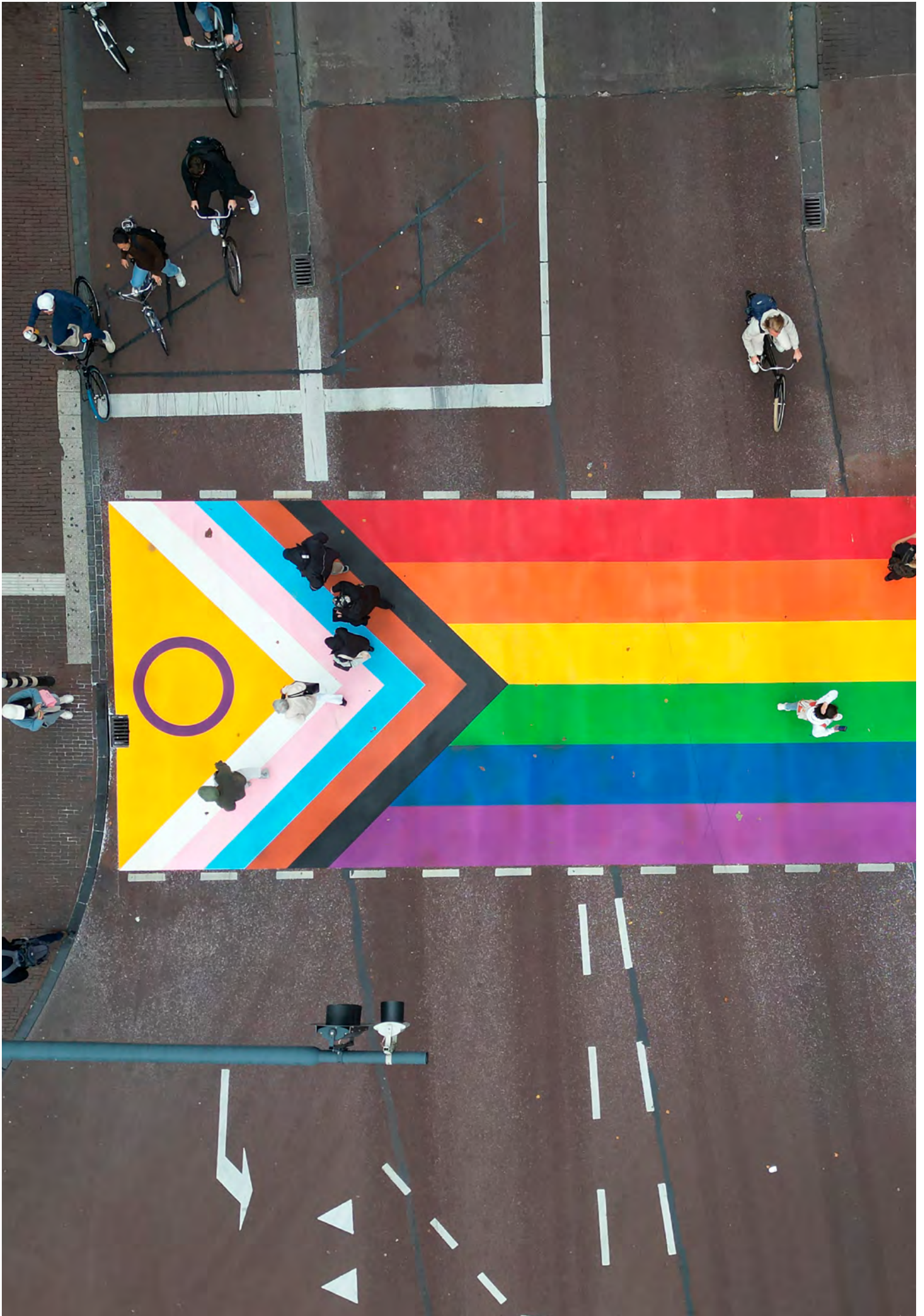
De rol van gemeenten en hun partnerorganisatie komen daardoor steeds vaker centraal te staan in het maatschappelijk debat: wordt iedereen wel gelijk behandeld? Functioneert de democratie naar behoren? Welke afwegingen liggen ten grondslag aan een besluit? Dus wat we als overheden nog meer kunnen doen om recht te doen aan groepen die zich gemarginaliseerd en ongehoord voelen. De afstand tussen burger en overheid groeit en inwoners de overheid steeds meer wantrouwen, zal preventie een lastige opgave blijken.

Het vermogen om om te gaan met onwelgevallige meningen is essentieel in een democratie. Het kunnen uiten en bespreekbaar maken van sterke meningsverschillen vormen volgens ons een verrijking en essentieel onderdeel van onze democratische rechtstaat. We bieden daarom veel ruimte voor zorgen, meningen en protest. Maar treden op tegen excessen, altijd navolgbaar, gefaseerd en proportioneel. Verder investeren we in reflectie op de keuzes die we maken en leren hoe we die maatschappelijk sensitiever kunnen vormgeven.

3.3.4 Interventies speerpunt 3

Interventies schadelijke polarisatie	Preventie	Signalering	PGA
Wijk- en/of buurtaanpak voor wijken met relatief veel signalen van polarisatie ontwikkelen. Pilot in Overvecht afgerond in 2023. Best practices onderzoeken en aanpak voortzetten in andere buurten en /of wijken. Daarbij zoveel mogelijk aansluiten bij bestaande buurtaanpakken.	✓	✓	
Expertteam polarisatie opzetten dat in eerste instantie binnen de gemeentelijke organisatie advies, ondersteuning en kennis deelt op het onderwerp polarisatie.	✓	✓	
Verder verbreden en professionaliseren van onze bondgenotennetwerken in de stad. De samenstelling van de bondgenoten is nog teveel gericht op enkele gemeenschappen. Om de stem van alle Utrechters te horen is een bredere vertegenwoordiging nodig. In de professionalisering van bondgenoten willen we bondgenoten equiperen met kennis en vaardigheden over nieuwe vormen van polarisatie, radicalisering, extremisme en gespreksvoering. Ook willen we een duidelijkere link leggen tussen bondgenoten en het gemeentelijk bestuur.	✓	✓	
We stellen een netwerk coördinator aan die bestaande netwerken beter met elkaar verbindt, maar ook actief gaat werken aan uitbreiding van onze netwerken.	✓	✓	
Investeren in maatschappelijke sensitiviteit en ambtelijk vakmanschap bij beleidsmedewerkers, waaronder de kennis en kunde op het gebied van polarisatie en de rol van de overheid in polarisatieprocessen.	✓		
Utrecht in Dialoog, Vreedzaam, Stichting Vredeseducatie en Art. 1 zijn nu al partijen die in de stad dialoog organiseren over vaak polariserende thema's, en mensen actief bij elkaar brengen. Deze partijen gaan we actiever bij elkaar brengen, kennis en expertise delen en dialoogthema's voor de komende periode vormgeven.	✓		
Training Omgaan met Extreme Idealen aanbieden aan professionals.	✓		
Gesprek aangaan met partners en medewerkers om zorgvuldiger te communiceren over dilemma's en afwegingen voorafgaand aan bestuurlijke keuzes die redelijkerwijs kunnen polariseren, en waar nodig maatschappelijke dialoog aangaan met de stad over deze keuzes.	✓		
We investeren in infrastructuur van sociale professionals, die bewoners in de wijken met elkaar verbinden, actief signaleren waar risico op schadelijke polarisatie is en waar nodig interventies kunnen plegen in de wijk.	✓	✓	

Bestaande interventie
 Nieuwe interventie
 Interventie wordt doorontwikkeld

4. Financiën, monitoring & risico's

4.1 Financiën

'Utrecht zijn we Samen' wordt deels bekostigd door (tijdelijke) rijks gelden (versterkings gelden). Deze zijn voor de jaren 2023 en 2024 toegekend. In 2024 moet opnieuw een aanvraag ingediend worden voor de twee jaren daarna. Dat is een financieel risico (zie ook 4.3.1). Op de gemeentebegroting is eveneens een bedrag gereserveerd voor 'Utrecht zijn we Samen'.

Onderdeel	2023	2024	2025	2026
Activiteitenbudget	€ 360.000	€ 360.000	€ 360.000	€ 360.000
Versterkings gelden NCTV	€ 497.000	€ 468.000	p.m	p.m

Vrijwel alle interventies die onder de speerpunten benoemd zijn kunnen uitgevoerd worden binnen de bestaande budgetten. Een groot deel van de interventies zit namelijk in bewustwording, kennis, deskundigheid en uitwisseling binnen het netwerk van UZWS. Hier is geen activiteitenbudget aan gekoppeld, de kosten zitten in inzet van capaciteit. Zoals de aanstelling van een netwerkcoördinator (structureel) of de inzet van capaciteit op de persoonsgerichte aanpak. In totaal zit ongeveer 8 fte op UZWS. Daarnaast worden bestaande interventies aangepast, wat geen of minimale kosten met zich meebrengt. Ook wordt het beschikbare budget op de gemeentebegroting flexibel ingezet, onder andere voor incidentele uitgaven zoals onderzoek of de aanstelling van een tijdelijke kwartiermaker voor de online aanpak. Tegelijkertijd moeten enkele interventies nog nader uitgewerkt worden. Dit betekent dat er mogelijk keuzes gemaakt moeten worden in interventies en een herprioritering ervan.

4.2 Monitoring

Het is ingewikkeld om de effecten van 'Utrecht zijn we Samen' in harde cijfers te monitoren. Enerzijds omdat er bij inzet vaak sprake is van samenwerking met andere programma's. Anderzijds omdat interventies in het voorkomen van schadelijke polarisatie, radicalisering en extremisme vaak niet de enige factoren zijn die bijdragen aan het doel.

Daarom kijken we zoveel mogelijk naar evidence based interventies die gebaseerd zijn op actuele wetenschappelijke inzichten, zoals bijvoorbeeld de "what works beginselen". Hierbij monitoren we het verloop van de interventies en de samenwerking met onze partners. Aan de hand hiervan kunnen we kijken of de doelen die per speerpunt zijn opgesteld worden behaald. We werken daarbij volgens de nieuwe Utrechtse standaarden van Rijkverantwoord die hieronder nader worden toegelicht. Hiernaast een tabel met de speerpunten, de doelen en de daaraan gekoppelde indicatoren.

Speerpunt	Doel	Indicator
De verbreding van de aanpak UZWS naar alle vormen van radicalisering en extremisme	In 2026 is een structuur opgebouwd waarin alle professionals met nieuwe vormen van radicalisering en extremisme kunnen omgaan. Professionals hebben zicht op trends en ontwikkelingen, weten waar ze melding kunnen doen van (vermoedelijke aankomend) extremistisch gedrag en weten waar ze advies kunnen halen. Het casusoverleg radicalisering weet hoe met de nieuwe vormen van extremisme om te gaan. Resultaat is het verkleinen van de voedingsbodem voor extremisme.	Het beoordelingsinstrumentarium is geüpdatet om nieuwe vormen van extremisme beter te duiden.
		Er vinden twee keer per jaar intervisiebijeenkomsten plaats met casusoverlegpartners.
		Er is een expertsessie georganiseerd op nieuwe vormen van extremisme en het omgaan met de vrijblijvendheid van de aanpak van radicalisering.
		Er wordt twee keer per jaar een lokale dreigingsanalyse gemaakt.
		Er is een handleiding ontwikkeld voor professionals voor het herkennen van signalen, symbolen en bijgaand taalgebruik bij nieuwe vormen van extremisme en waar eventuele signalen gemeld kunnen worden.
		Er worden jaarlijks minimaal 50 professionals geschoold in alle vormen van extremisme. Er vinden metingen plaats op het effect van de training op kennis en vaardigheden.
		Er vinden minstens 2 dialoogsessies per jaar plaats op polarisatie, radicalisering en/of aanverwante thema's
Versterken van de online aanpak van polarisatie en radicalisering	Meer grip op radicalisering en extremisme-processen in de online wereld en de effecten ervan op de Utrechtse samenleving. Door het ontwikkelen van handelingsperspectief om (preventief) op te kunnen treden bij online uitwassen en door het vergroten van kennis bij jongeren, ouders en professionals over online extremisme, nepnieuws, complottheorieën, AI, trolling et cetera.	Er is een Utrechtse Online Coalitie (UOC) opgezet.
		Er zijn één of meerdere trainingen ontwikkeld en aangeboden vanuit de UOC op online polarisatie, radicalisering en/of extremisme of aanverwante thema's.
		Er is een lessenreeks ontwikkeld voor het bespreekbaar maken van filterbubbels, algoritmes, echokamers, desinformatie en complottheorieën.
Gerichtere aanpak van schadelijke polarisatie	In Utrecht zijn we maatschappelijk sensitief en wordt schadelijke polarisatie waar mogelijk voorkomen en actief tegengegaan door gemeente en een breed netwerk van inwoners en professionals.	Er wordt in minimaal 3 geprioriteerde buurten in Utrecht een buurtaanpak polarisatie ontwikkeld.
		Er wordt een netwerkcoördinator aangesteld die verantwoordelijk is voor het verbinden en verbreden van bestaande (bondgenoten)netwerken.
		Er worden sessies op maatschappelijke sensitiviteit georganiseerd.
		Bij disruptieve gebeurtenissen wordt er een lesbrief opgesteld.

Naast deze indicatoren volgen we ook de Utrecht Monitor op de volgende indicatoren:

- Vertrouwen in de overheid,
- Sociale cohesie,
- Acceptatiegevoelens,
- Veiligheidsgevoel en,
- Discriminatie-ervaringen.

Deze indicatoren zeggen weliswaar niet direct iets over het succes van 'Utrecht zijn we Samen' maar zijn op zijn minst een indicatie ervan.

4.2.1 Wijze van monitoring

De werkwijze van UZWS

Uit de beleidsevaluatie en het onderzoek van ICCT blijkt dat de wijze waarop de aanpak is ingericht een interventie an sich is. Het behalen van doelen kunnen we middels de organisatiestructuur (zie bijlage 2 voor een uitgebreide beschrijving van de organisatiestructuur) van UZWS monitoren door bijvoorbeeld onze netwerkgerichte aanpak. Hierdoor kan waar nodig werkenderwijs de aanpak bijgesteld worden. De verbinding tussen preventie, via signalering met de persoonsgerichte aanpak zoals de samenwerking met een uitgebreid professioneel netwerk en bondgenoten levert een aanpak op die helpt in het tegengaan, signaleren en aanpakken van schadelijke polarisatie, radicalisering en extremisme.

Bijeenkomsten met ons netwerk

We gaan door met de organisatie van verschillende bijeenkomsten met onze netwerken waarin we toelichten waar we staan in onze aanpak, wat de trends en ontwikkelingen zijn en we kritisch kijken en ervaringen uitwisselen. Zoals de inspiratiebijeenkomsten twee keer per jaar, de periodieke bondgenotenoverleggen in diverse wijken in de stad en de bondgenotenbijeenkomst (een keer per twee jaar) waarbij alle bondgenoten uit de stad worden uitgenodigd.

Werkgroepen

We nemen samen met partners deel aan de verschillende werkgroepen om te werken aan de verschillende opgaven. De opbrengst komt samen in een ambtelijke projectgroep. Tussen de werkgroepen kan daardoor binnen de projectgroep naast trends en ontwikkelingen ook met elkaar gereflecteerd worden op de samenwerking met partners uit de stad. Wat gaat goed, wat kan beter en wat kan er nog meer geleerd worden van de ervaringen.

Onderzoek en evaluatie

Naast algemene beleidsevaluaties doen we regelmatig onderzoek naar de diverse interventies binnen UZWS. Met deze evaluatieonderzoeken krijgen we inzicht in hoe het programma of interventie er voor staat en kunnen we indien nodig bijsturen.

4.3 Risico's

Er zijn enkele risicocategorieën te onderscheiden die het behalen van de doelen kunnen belemmeren.

4.3.1 Budget

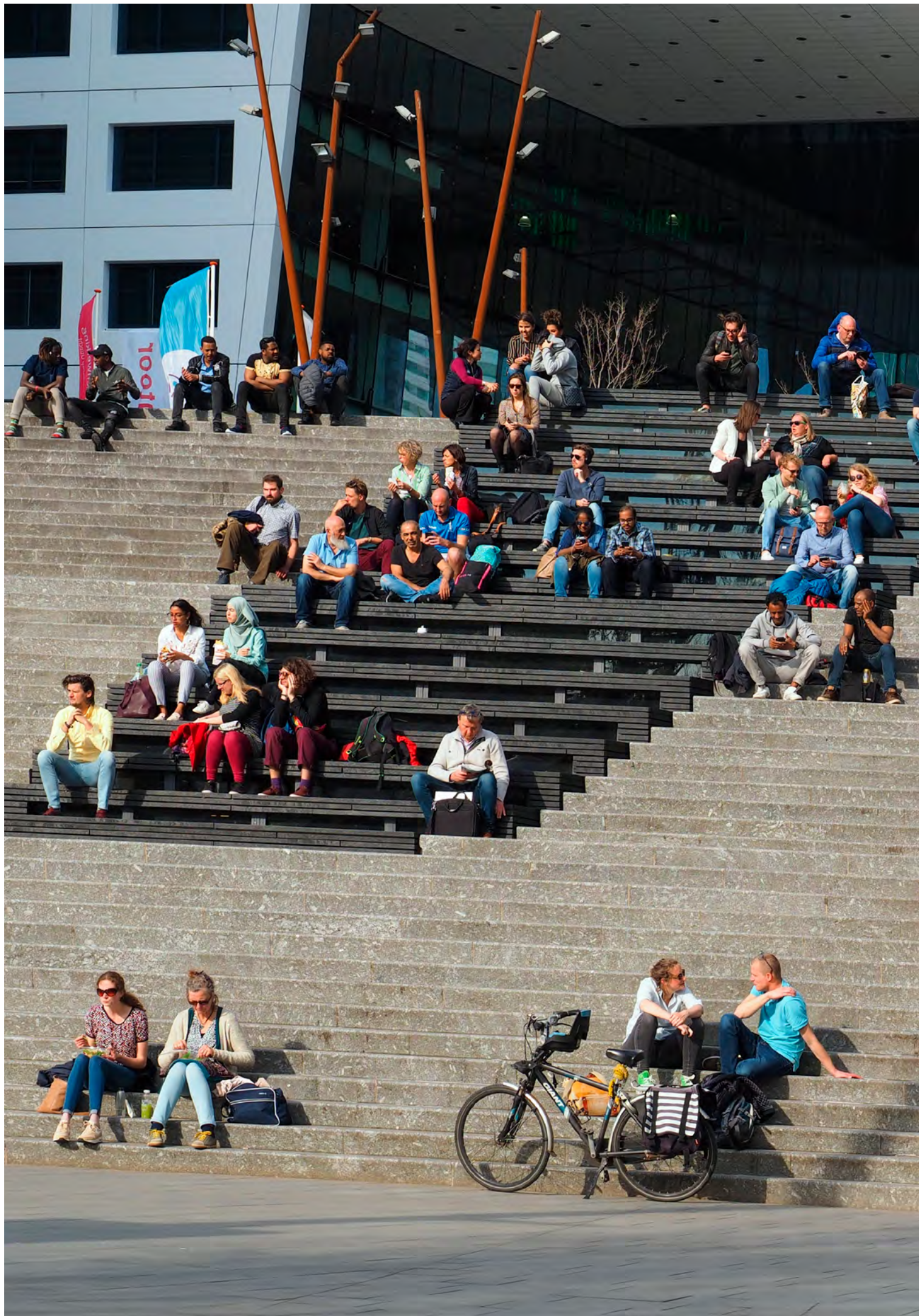
Vanuit de gemeentebegroting is dekking beschikbaar tot en met 2026. Versterkingsgelden van het Rijk (via de NCTV) moeten iedere twee jaar opnieuw aangevraagd worden. De toekenning is niet vanzelfsprekend. Er moet voldaan worden aan de gestelde eisen van de NCTV en er zijn steeds meer gemeenten die beroep doen op het beschikbare landelijke budget. Er is daarom een kans aanwezig dat we vanaf 2025 minder geld ontvangen vanuit het Rijk. Voor kleinere bedragen kunnen we dit opvangen door het geld dat in de gemeentebegroting is opgenomen anders in te zetten. We achten het risico op een substantiële terugloop van Rijksgelden zeer beperkt. In het geval dat we vanaf 2025 substantieel lagere bedragen ontvangen vanuit het Rijk (> 100k), zullen we op activiteitsniveau en/of via de Voorjaarsnota moeten herprioriteren (in het kader van een integrale afweging).

4.3.2 Externe factoren

De wereld blijft in beweging; er zijn meerdere externe factoren die invloed hebben op het welbevinden van onze inwoners. Deze externe factoren kunnen voor bepaalde groepen positieve maar voor anderen ook negatieve gevolgen hebben. Te denken valt aan:

- De bezuinigingen in het sociaal domein;
- Gebrek aan politiecapaciteit;
- Toenemende schaarste;
- Klimaat en de daarbij behorende energietransitie;
- Inflatie;
- (gewelddadige) Conflicten in de wereld.

We streven naar een inclusieve, weerbare en veerkrachtige samenleving. Echter, we hebben beperkt of geen invloed op deze externe factoren, die wel bijdragen aan de voedingsbodems voor schadelijke polarisatie en radicalisering. Wat we welk kunnen doen is deze ontwikkelingen continu monitoren, zodat we tijdig op basis van de signalen tijdig onze werkwijze, interventies en doelen kunnen aanpassen.

Bijlage 1: Definities

Polarisatie

Het ontstaan of de toespitsing van spanningen en tegenstellingen in de samenleving. Polarisatie kan voor een samenleving productief zijn en emancipatie in gang zetten. Polarisatie kan echter ook leiden tot situaties waarbinnen men niet langer constructief met elkaar communiceert en/of voor maatschappelijke onrust zorgen. In het ernstigste geval kan polarisatie maatschappij-ontwrichtend werken en bijdragen aan radicalisering en/of extremisme.

Ideologische en Affectieve polarisatie

Er kan onderscheid gemaakt worden tussen Ideologische polarisatie die betrekking heeft op groeiende verschillen van mening op inhoud, en Affectieve polarisatie die betrekking heeft op groeiende negatieve gevoelens ten opzichte van mensen met andere opvattingen, politieke voorkeur, levensbeschouwing of (groeps)identiteit. Affectieve polarisatie is altijd een negatief fenomeen en wordt ook wel schadelijke polarisatie genoemd.

Horizontale polarisatie:

polarisatie tussen (groepen) inwoners.

Verticale polarisatie:

polarisatie tussen inwoner en overheid.

Radicalisering

Is een proces waarbij een groeiende bereidheid ontstaat om diepingrijpende verandering in de samenleving na te streven of deze te ondersteunen, eventueel met gebruik van ondemocratische middelen, maar (nog) niet met gebruik van geweld. Radicalisering kan leiden tot (actieve) deelname aan democratische processen en activisme, maar kan in het ernstigste geval ook leiden tot vormen van (gewelddadig) extremisme.

Processen van radicalisering zijn onvoorspelbare individuele processen. Desalniettemin zijn er in samenleving en bij bepaalde groepen indicatoren om kwetsbaarheden voor radicalisering te kunnen voorspellen. Zoals gevoelens van buitengesloten voelen, het vinden van theorieën van buitenaf die deze gevoelens ondersteunen en die je tegelijk onderdeel maken van een groep gelijkgestemden.

Dat kunnen ideologische theorieën op basis van geloofsovertuiging zijn, maar ook links of rechts extremistisch gedachtengoed. Door internet is de verspreiding van dergelijke ideeën makkelijker geworden. Het is een eigen wereld zonder tegengeluiden, waarin je je kunt terugtrekken.

Activisme

Door middel van daden, met gebruik van buitenparlementaire middelen (manifestaties, demonstraties of petitities) of eventueel met gebruik van ondemocratische middelen, streven naar veranderingen in de samenleving.

Extremisme

Het actief nastreven en/of ondersteunen van een verandering in de samenleving die op zichzelf een dreiging vormt voor de democratische rechtsorde, eventueel met het hanteren van ondemocratische methodes. Ofwel het hanteren van ondemocratische methodes die afbreuk (kunnen) doen aan het functioneren van de democratische rechtsorde. Hierbij kan sprake zijn van gewelddadige en niet-gewelddadige methodes.

Terrorisme

Het plegen van op mensenlevens gericht geweld dan wel het aanrichten van maatschappij-ontwrichtende zaakschade, met als doel maatschappelijke ondermijning en destabilisatie te bewerkstelligen, de bevolking ernstige vrees aan te jagen of politieke besluitvorming te beïnvloeden.

Democratische rechtsorde¹

Een maatschappelijke orde die gebaseerd is op recht en democratie. De brede benadering van de democratische rechtsorde ziet deze zowel als een politiek systeem (democratische rechtsstaat), waarin de verhouding tussen overheid en burgers georganiseerd wordt, en als een wijze van samenleven (een open samenleving), waarin verhoudingen tussen burgers onderling georganiseerd worden (horizontale as). De bescherming van de democratische rechtsorde is daardoor niet alleen een juridisch-institutioneel vraagstuk maar ook een maatschappelijk-burgerschapsvraagstuk.

1. AIVD, 2023, anti-institutioneel extremisme in Nederland

Bijlage 2: Ontwikkelingen van het klassiek extremisme

Op basis van de dreigingsbeelden terrorisme Nederland van de NCTV en het AIVD jaarverslag zien we de volgende (klassieke) vormen van radicalisering en extremisme in Nederland:

Gewelddadig Jihadisme is nog steeds de voornaamste dreiging, al is deze dreiging de afgelopen jaren gestagneerd. Volgens de NCTV bestaat de jihadistische beweging in Nederland uit zo'n 500 personen. Een beperkt deel hiervan zou ook de intentie hebben om een aanslag in Nederland te plegen. Ongeveer 30 procent van de Nederlandse uitreizigers zijn inmiddels teruggekeerd. Tot 1 juli 2022 waren er zo'n 105 volwassenen en 185 kinderen nog in het strijdgebied. In het afgelopen half jaar is een deel van uitreizigers gerepatrieerd naar Nederland voor strafrechtelijke vervolging. Na detentie is sprake van een verhoogde terrorismedreiging door verblijf in strijdgebied en ideologische kennis in het gewelddadig jihadisme. Bij mannen is mogelijk sprake van gevechtstraining of -ervaring. Bovendien kunnen gewelddadige jihadisten tijdens detentie in Nederland ook een netwerk opbouwen en kennis en ervaringen met elkaar delen. Voor een groot deel van deze doelgroep hangt ook de bestuurlijke maatregel van het intrekken van het Nederlands verblijfsrecht boven het hoofd. Als ze kunnen vertrekken is er een fysieke afstand met Nederland. Maar indien dit niet mogelijk is, dan ontstaat een situatie waarbij sprake is van een ongewenste vreemdeling zonder rechten en toekomstperspectief die afhankelijk is van een sociaal vangnet en/of sociale contacten met andere gewelddadige jihadisten.

Rechts-extremisme speelt volgens de NCTV handig in op anti-institutesentimenten die deels worden gevoed door complottheorieën. Een actueel voorbeeld van de rechts-extremistische complottheorie is dat de Joodse/linkse elite de Nederlandse traditie, cultuur, ras en taal niet zou beschermen, de zogenoemde 'omvolkingstheorie'. Hierdoor zien zij meer verwevenheid tussen anti-overheidsextremisten en rechts-extremistische aanhangers, men vindt elkaar voornamelijk online. Accelerationisme is zorgelijk volgens de NCTV en AIVD. Volgens onderzoek van

de AIVD bestaat deze groep uit jonge rechts-extremisten die in afgesloten online chatgroepen terroristisch geweld verheerlijken. Ze geloven dat er in de toekomst een rassenoorlog uitbreekt die kansen biedt voor de oprichting van een witte etnostaat. Accelerationisten willen dat deze strijd zo snel mogelijk losbarst en willen daarvoor ook terroristisch geweld inzetten om bevolkingsgroepen tegen elkaar op te zetten.

Linksextremisme activiteiten van extreemlinkse en links-extremistische groeperingen in Nederland waren in de afgelopen periode hoofdzakelijk activistisch en in sommige gevallen gericht op verstoring van de openbare orde. Activisten lieten zich met name horen en zien in discussies en demonstraties rondom klimaat en krapte op de woningmarkt. Bezetting van gebouwen, bekladdingen, vernielingen behoren onder andere tot de modus operandi. Extreemlinks zocht de confrontatie met de Rotterdamse politie in 2021 bij een woonprotest. In Utrecht was er begin 2022 tijdens een fakkeltocht sprake van een gewelddadige confrontatie van een groep antifascisten tegen extreemrechtse demonstranten.

Anti-institutionalisme komt van een groep mensen die een fundamenteel wantrouwen, woede en onrechtvaardigheidsgevoel heeft tegen de overheid en andere instituties. Een deel van hen zou complottheorieën omarmen. Dit deel gelooft dat er een 'kwaadaardige elite' aan de macht is die de bevolking zou willen onderdrukken, tot slaaf maken en deels vermoorden (AIVD, 2023, Anti-institutioneel extremisme in Nederland). Om de bevolking angst aan te jagen, te controleren en haar eigen 'geheime' agenda uit te rollen zou deze 'kwaadaardige elite' volgens de AIVD allerlei zaken verzinnen. Zoals de coronapandemie, de stikstofcrisis, de oorlog in Oekraïne. De voornaamste dreiging hiervan is de ondermijning van de democratische rechtsorde door een beeld te schetsen over het bestaan van een kwaadaardige elite. Hiermee wordt het vertrouwen en daarmee de legitimiteit in de democratische rechtsorde en haar instituties (ernstig) ondermijnt. Een voorbeeld van anti-institutionalisme is de

opkomende beweging van zogenaamde soevereinen, die zich actief afkeren van de samenleving en democratische rechtsorde en die bijvoorbeeld uitgeschreven willen worden uit de Basisregistratie Personen en geen boetes en belastingen willen betalen. Een ander voorbeeld is de Reichsbürger beweging in Duitsland, wiens leden eind 2022 mogelijk een coupe in Duitsland voorbereidden. De Reichsbürger erkennen de legitimiteit van de staat niet. Ze hebben raakvlakken met het gedachtegoed van soevereinen, maar worden ook gelinkt met het rechts-extremisme.

Bijlage 3: Organisatiestructuur

4.1 Coördinatie 'Utrecht zijn we Samen'

'Utrecht zijn we Samen' wordt gezamenlijk aangestuurd door burgemeester en wethouder. Ambtelijk wordt het programma gecoördineerd vanuit Openbare Orde en Veiligheid en Maatschappelijke Ontwikkeling, om zo de doorgaande lijn tussen preventie, signalering en persoonsgerichte aanpak te borgen.

4.2 Projectgroep

In een ambtelijke projectgroep zitten de voorzitters van de werkgroepen (zie hieronder) aangevuld met vertegenwoordigers vanuit Werk en Inkomen, Volksgezondheid, Jeugd, Sport en Samenleving en Onderwijs. In deze projectgroep worden trends en signalen uitgewisseld, wordt gewerkt aan de borging van de aanpak van radicalisering en extremisme in (met name preventieve) beleidsvelden.

4.3 Werkgroepen

In hoofdstuk 3 hebben we beschreven op welke speerpunten we inzetten. Dit doen we via werkgroepen. In deze werkgroepen zitten vertegenwoordigers van gemeente en samenwerkingspartners in de stad. Zij werken samen aan het behalen van de doelen.

We werken met de volgende werkgroepen:

- Integrale preventie
- Analyse, signalering en kennisbevordering
- Uitbouwen en verbreden netwerk
- Persoonsgerichte aanpak
- Aanpak online
- Schadelijke polarisatie

4.4 Samenwerkingspartners

Voor onze aanpak werken we samen met diverse partners. Zowel met partners vanuit zorg- en welzijn, scholen, zelforganisatie, vrijwilligers als partners in de veiligheidsketen. Daarnaast werken we intensief samen met andere overheden zoals de G4 als diverse ministeries. Tot slot werken we ook samen met experts en trainings- en adviesbureaus.

